

Program i kierunki działania Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa

Przyjęte Uchwałą Nr 7/2022

Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa z dnia 28 marca 2022 roku

ze zmianami wprowadzonymi Uchwałą Nr 11/2023 Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa z dnia 30 czerwca 2023 roku i Uchwałą Nr 7/2025 Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa z dnia 31 marca 2025 roku

I. WSTĘP

Celem niniejszego dokumentu jest określenie ideowej podstawy działania Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa i wskazanie narzędzi jej realizacji. Podstawą sformułowania niniejszego *Programu* jest refleksja nad wyzwaniami wynikającymi z konieczności ochrony szczególnej wartości dziedzictwa Krakowa. Niniejszy program ma również za zadanie zweryfikowanie i skodyfikowanie zasad działania i kryteriów stosowanych przez Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa przy podejmowaniu decyzji o wyborze obiektów zabytkowych oraz zakresie i wysokości udzielanych z Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa dofinansowań do prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych. Jednocześnie program ten ma służyć informowaniu społeczeństwa o szczególnym znaczeniu krakowskich zabytków oraz o zasadności i sposobie podziału publicznych środków.

Podstawy niniejszego programu to:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku,
- Ustawa z dnia 18 kwietnia 1985 roku o Narodowym Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa (Dz. U. z 1985 r., Nr 21 poz. 90 z późniejszymi zmianami),
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710 z późniejszymi zmianami),
- kumulujące się w naturalny sposób doświadczenia Społecznego Komitetu z lat 1978–2025, z których kluczowe było doświadczenie fizycznego zagrożenia bytu zabytków Krakowa w okresie państwa komunistycznego.

Społeczny Komitet czerpie z dorobku organizacji międzynarodowych powołanych w celu ochrony dziedzictwa kulturowego ludzkości, w tym w szczególności z:

- Konwencji o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy z 1985 roku,

- Międzynarodowej Karty Ochrony Miast Historycznych ICOMOS z 1987 roku (tzw. Karty Waszyngtońskiej),
- Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku,
- Deklaracji w sprawie ochrony otoczenia budowli, miejsc i obszarów stanowiących dziedzictwo ICOMOS z 2005 roku (tzw. Deklaracji z X'ian),
- Rekomendacji UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego z 2011 roku.

Niniejszy program w pierwszym rzędzie określa zadania wynikające bezpośrednio z wykonywania ustawy o Narodowym Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa, to jest:

- sposoby realizacji konserwatorskiej wizji Krakowa,
- hierarchię zadań konserwatorskich i kryteria ich wyboru,
- zadania wchodzące w skład prawidłowego cyklu prac konserwatorskich,
- podstawowe zasady współpracy z właścicielami i użytkownikami zabytków.

Na drugim planie znajdują się w niniejszym dokumencie dodatkowe funkcje pełnione przez Społeczny Komitet, który pragnie być ciałem doradczym w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego Krakowa, a także głosem opinii środowisk nauki i kultury w tych sprawach.

II. IDEOWE PODSTAWY ODNOWY ZABYTEKÓW KRAKOWA

Kraków – dawna stolica Polski, miasto historii i zabytków, pomnik tradycji, a zarazem żywy ośrodek nauki, kultury i sztuki – jest najcenniejszym skarbem narodowym Polaków, wiążącym się z najwybitniejszymi osiągnięciami kultury europejskiej i światowej. Dla trwałego zachowania wartości kulturowych Krakowa szczególne znaczenie mają ochrona, konserwacja i rewaloryzacja jego zabytków jako nośników dziedzictwa materialnego i niematerialnego.

Wyjątkowa wartość krakowskiego dziedzictwa miejskiego, potwierdzona wpisem historycznego centrum miasta w 1978 roku na pierwszą Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, wymaga szczególnych narzędzi ochrony. Działalność Społecznego Komitetu była i nadal pozostaje formą realizacji zobowiązań Rzeczypospolitej Polskiej wynikających z tego wpisu. Zgodnie z postanowieniami Konwencji w Sprawie Ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego z 1972 roku to na państwie polskim spoczywał obowiązek przedsięwzięcia odpowiednich środków w celu konserwacji, rewaloryzacji i ożywienia tego dziedzictwa, powołania służących temu struktur i instytucji oraz wyposażenia ich w odpowiednie instrumenty prawne, administracyjne i finansowe. Systemowe ramy działań Społecznego Komitetu określiła Ustawa z dnia 18 kwietnia 1985 roku o Narodowym Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa oraz przemiany organizacyjno-ideowe roku 1990. Powstały wówczas model działania, któremu patronuje Prezydent RP, ma charakter

modelowego, wyjątkowego w skali kraju rozwiązania łączącego zaangażowanie środków publicznych i odpowiedzialność gremium społecznego w zdefiniowanej w ustawie misji przywrócenia do dawnej świetności zespołu zabytkowego Krakowa jako narodowej spuścizny w zakresie dóbr kultury.

Wyjątkowość Krakowa – jako światowej klasy zespołu zabytkowego – wymaga stałego przypominania. Wyjątkowość ta jest wynikiem wielu historycznych faktów i uwarunkowań decydujących o symbolicznym znaczeniu tego zespołu, jego wartości artystycznej, różnorodności i autentyczności.

Symboliczny walor krakowskiego zespołu zabytkowego jako pomnika światowego i narodowego dziedzictwa, odgrywającego istotną rolę w określeniu tożsamości Polaków, polega zwłaszcza na istnieniu:

- Wawelu z Zamkiem Królewskim i Katedrą jako dokumentu największej w historii świetności Królestwa Polskiego, odbieranego powszechnie – zwłaszcza od czasu upadku I Rzeczypospolitej – jako narodowa relikwia i pamiątka narodowej chwały,
- najstarszego na ziemiach polskich uniwersytetu o nieprzerwanej, przeszło sześciowiekowej tradycji, której materialny zapis stanowią od 1400 roku zespoły budowli uniwersyteckich;
- dokumentów wielkiej, chrześcijańskiej kultury duchowej, wyrażających się w narodowych sanktuariach, w dziesiątkach kościołów i siedzib zakonów oraz w wielkiej kulturze materialnej, szczególnie z historycznych okresów rozwoju gospodarczego Krakowa i Polski;
- różnorodności kulturowej, wyrażającej się zarówno w wybitnych osiągnięciach działających w Krakowie artystów wielu narodów (zwłaszcza Włochów i Niemców), jak i w świetnym rozwoju Miasta Żydowskiego na krakowskim Kazimierzu – jednego z czołowych dzieł kultury duchowej żydowskiej diaspory od XV do XX wieku;
- spójnych stylowo i zachowujących autentyczność zespołów zabudowy mieszczańskiej i użyteczności publicznej XIX i XX wieku, będących immanentną częścią polskiej drogi do Niepodległości i wysiłków na rzecz modernizacji państwa;
- związku z najważniejszymi postaciami i wydarzeniami historii Polski XX wieku wpisującymi Jej dzieje najnowsze w kontekst uniwersalny: od powstania pod wodzą Józefa Piłsudskiego I Kompanii Kadrowej i Legionów Polskich, przez odzyskanie Niepodległości w 1918 roku, martyrologię Polaków i Żydów w okresie II wojny światowej, po ponowne odzyskanie Niepodległości w 1989 roku poprzedzone wyborem arcybiskupa Krakowa Karola Wojtyły na papieża Jana Pawła II.

Wybitna wartość artystyczna zespołu zabytkowego Krakowa, będącego największym w Polsce zespołem historycznego krajobrazu miejskiego, wynika tak z całokształtu miasta jako swobodnego, wielowarstwowego dzieła sztuki, jak i z istnienia dziesiątków zabytków, wśród których na szczególne wyróżnienie zasługują:

- największy w tej części Europy zespół budowli przedromańskich i romańskich będących świadectwem przejścia od przedpaństwowych do państwowych form organizacji życia społecznego oraz włączenia Polski w obręb cywilizacji chrześcijańskiego Zachodu;
- najświetniejsza w średniowiecznej Europie kreacja urbanistyczna w postaci układu przestrzennego miasta Wielkiej Lokacji z 1257 roku, wypełniona zabudową najwyższej klasy, rozwijającą się od XIII do XIX wieku, zachowująca do dziś ciągłość i czytelność granic, układów, form architektonicznych i treści niematerialnych;
- najświetniejsze w późnośredniowiecznej Europie dzieła schyłkowego gotyku z Ołtarzem Mariackim Wita Stwosza (1477–1489) na czele;
- najwybitniejsze w Europie realizacje renesansowe, dorównujące włoskim pierwowzorom, z wawelskim dziedzińcem arkadowym (1510–1535) i wawelską Kaplicą Zygmuntowską (1517–1531) na czele;
- wybitne dzieła sztuki baroku, w twórczy sposób rozwijające swe włoskie pierwowzory (w pierwszym rzędzie: jezuicki kościół św. św. Piotra i Pawła, erem kamedułów na Bielanach, uniwersytecki kościół św. Anny);
- dzieła sztuki z XIX wieku jako wyraz duchowego przewodnictwa Krakowa na ziemiach polskich w dobie niewoli narodowej oraz zachowany w znacznym stopniu, wybudowany w ostatnich dziesięcioleciach XIX wieku system fortyfikacji austriackiej Twierdzy Kraków;
- wybitne dzieła sztuki polskiej z XX wieku.

O różnorodności krakowskiej architektury, wynikającej z wielorakich funkcji miasta i zróżnicowania dawnej społeczności Krakowa, decydują szczególnie:

- architektura rezydencjonalna związana z mecenatem królewskim i magnackim;
- architektura sakralna: kościoły, klasztory, synagogi, cerkwie;
- architektura mieszczańska: tysiące kamienic;
- architektura miejska: średniowieczne fortyfikacje, ratusze, Sukiennice, zabytki techniki;
- architektura uniwersytecka: kolegia, bursy;
- architektura użyteczności publicznej, rozwijana zwłaszcza w XIX i XX wieku;
- architektura obronna wieku XIX i początku XX wieku;
- architektura Nowej Huty;
- historyczne zespoły zieleni komponowanej (Planty, ogrody klasztorne i śródblokowe, parki miejskie);
- zabytkowe cmentarze różnych wyznań.

Autentyzm zespołów zabytkowych Krakowa, który – w przeciwieństwie do większości polskich miast historycznych o charakterze metropolitalnym – uniknął wielkich, niszczących kataklizmów oraz wielkich przesiedleń ludności, polega na autentyczności jego kształtu

urbanistycznego, autentyzmie materiału i substancji zabytków, na wielowiekowej trwałości ich funkcji i sposobów użytkowania.

Biorąc powyższe pod uwagę, Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa dąży do urzeczywistnienia konserwatorskiej wizji Krakowa, której główne założenia wynikają z akcentowania:

- w treści: symbolicznych wartości Krakowa jako pomnika światowego i narodowego dziedzictwa, odgrywającego istotną rolę w określaniu tożsamości Polaków i zakorzenionego w duchowej atmosferze miasta (*genius loci*) współtworzonej przez jego mieszkańców;
- w formie: estetycznych walorów zachowującej do dziś swą spójność kompozycji urbanistyczno-krajobrazowej miasta z wyeksponowaniem historycznych panoram, a także układów przestrzennych wypełnionych przez zespoły i obiekty zabytkowe, uzupełnionych przez architekturę współczesną i zieleń;
- w funkcji: nowoczesnego organizmu miejskiego w sposób zrównoważony i nie zagrażający wartości zgromadzonego w nim kulturowego dziedzictwa materialnego i niematerialnego oraz przyrodniczego łączącego w sobie rolę ośrodka kultury, nauki, sztuki i turystyki w skali krajowej, europejskiej i światowej.

Dla urzeczywistnienia tej wizji Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa chce działać na rzecz idei ochrony i przywrócenia walorów historycznych, zabytkowych i kulturowych Krakowa poprzez:

- gromadzenie środków Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa i dysponowanie nimi;
- udzielanie właścicielom i użytkownikom obiektów zabytkowych pomocy finansowej niezbędnej dla zrealizowania programów konserwatorskich;
- wypracowanie konsensusu społecznego w zakresie kierunków ochrony i odnowy zabytków Krakowa;
- powiązanie rewaloryzacji zabytków z dbałością o ochronę związanej z nimi tożsamości miejsca jako integralnego nośnika dziedzictwa niematerialnego, a także z poprawą jakości życia mieszkańców;
- udział w tworzeniu systemowego, opartego o współpracę instytucjonalną, mechanizmu wsparcia dysponentów obiektów zabytkowych w wysiłkach na rzecz ich bieżącego utrzymania – również w kontekście wyzwań wynikających z konieczności dostosowania infrastruktury technicznej do potrzeb współczesnych standardów polityki klimatycznej;
- kształtowanie świadomości szczególnej rangi zabytków Krakowa w społeczności krakowskiej, ogólnopolskiej i europejskiej;

- pełnienie funkcji konsultacyjnych i opiniodawczych dla władz państwowych i samorządowych w sprawach związanych z ochroną krakowskiego dziedzictwa kulturowego.

Społeczny Komitet jest przekonany, że wartości historyczne, zabytkowe i kulturowe decydują o tożsamości i znaczeniu Krakowa na arenie ogólnopolskiej i światowej. Komitet uznaje tezę, że dziedzictwo Krakowa stanowi istotny kapitał, który odpowiednio wykorzystany stanowi źródło rozwoju gospodarczego miasta i wzrostu polskiego dochodu narodowego. Komitet odnotowuje, że po przeszło 30 latach od otwarcia na świat polskiej gospodarki Kraków zyskał status marki o zasięgu globalnym, rozpoznawanej w dużej mierze dzięki swoim zabytkom, sztuce i nauce. Zarazem dostrzega wynikające z tego statusu zagrożenia dla integralności i autentyzmu krakowskiego dziedzictwa miejskiego.

Działalność Społecznego Komitetu od 1978 roku do chwili obecnej wykazała społeczną użyteczność przyjętego modelu organizacyjnego. Najważniejszym osiągnięciem tych lat jest powstrzymanie i odwrócenie – przyjmującego w schyłkowym okresie komunizmu skalę masową – procesu destrukcji zespołów zabytkowych Krakowa. Do rangi narodowego zadania urasta utrzymanie osiągniętego takim nakładem sił i środków efektu poprzez prowadzenie w coraz szerszym zakresie konserwacji zachowawczej i zapobiegawczej.

Współczesność przynosi wyzwania cywilizacyjne związane z rozwojem nowych technologii, w tym odnawialnych źródeł energii, starzeniem się społeczeństwa i potrzebą przystosowania budynków do potrzeb osób ze specjalnymi potrzebami. Zjawiska te rodzą zmiany jakościowe w środowisku życia mieszkańców i użytkowników miasta historycznego, a rolą Społecznego Komitetu staje się wspieranie tych zmian przy poszanowaniu autentyzmu i integralności zabytków.

Społeczny Komitet będzie zatem dbał o zachowanie Krakowa jako miasta żywego, w którym walory kulturowe podnoszą jakość życia mieszkańców, zgodnie z przyjętą Strategią Rozwoju Krakowa (Uchwała NR XCIV/2449/18 Rady Miasta Krakowa z dnia 7 lutego 2018 roku). Taki kierunek działania uwzględnia nie tylko oczekiwania społeczności miejskiej, lecz także potrzeby gości z całego świata chcących poznawać oprócz zabytków współczesną tożsamość duchową, kulturę i styl życia mieszkańców Polski.

III. ZADANIA SPOŁECZNEGO KOMITETU I ICH REALIZACJA

1. Przedmiot działania

Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa jako ustawowy dysponent Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa wspiera wysiłki zmierzające do zachowania i

przywrócenia do dawnej świetności architektonicznych zespołów zabytkowych Krakowa jako narodowej spuścizny w zakresie dóbr kultury.

2. Realizacja konserwatorskiej wizji Krakowa

Działania Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa winny być podporządkowane konserwatorskiej wizji Krakowa. Dla jej stałego realizowania niezbędne jest przestrzeganie następujących zasad:

- preferowanie działań zabezpieczających autentyczną substancję zabytkową i powstrzymujących proces destrukcji;
- prawidłowe konstruowanie cyklu prac konserwatorskich, poczynając od dokumentacji badawczych, poprzez konserwatorski program (projekt) do wykonawstwa, z zapewnieniem merytorycznego nadzoru na wysokim poziomie;
- traktowanie rewaloryzacji jako procesu wymagającego podejścia interdyscyplinarnego, w którym wysiłki konserwatorów winny mieć mocne oparcie w dorobku nauk o sztuce oraz nauk ścisłych i technicznych;
- szerokie traktowanie działań konserwatorskich, obejmujących zespoły i pojedyncze dzieła architektury wraz z ich otoczeniem (ze szczególnym uwzględnieniem kompozycji zieleni), z podlegającym ochronie konserwatorskiej historycznym wystrojem architektonicznym, rzeźbiarskim i malarskim oraz z historycznym wyposażeniem;
- uwzględnianie w procesach ochrony i rewaloryzacji całościowego kształtowania zespołów urbanistycznych wraz z kontekstem przestrzennym i krajobrazowym oraz wnętrzami urbanistycznymi, wyodrębnionymi w oparciu o analizy historyczne i strukturalno-krajobrazowe;
- wspieranie działań porządkujących bezpośrednie otoczenie zabytków, prowadzone z wykorzystaniem historycznych, właściwych danemu typowi architektury rozwiązań w zakresie organizacji i zagospodarowania przestrzeni;
- uwzględnienie w działaniach rewaloryzacyjnych konieczności zabezpieczenia zabytku przed niszczącym działaniem sił przyrody lub człowieka;
- ochrona i konserwacja zabytkowych konstrukcji oraz dzieł techniki;
- konsekwentne stosowanie najwyższych standardów konserwatorskich w odniesieniu do wszystkich zabytków niezależnie od ich klasy artystycznej i znaczenia historycznego;
- postrzegania budowli zabytkowej w sposób całościowy, uwzględniający potrzeby budowli w perspektywie pełnego cyklu jej istnienia;
- utrzymywanie i modernizacja tej części infrastruktury technicznej, która jest niezbędna dla właściwego użytkowania obiektów zabytkowych jako środowiska pracy, zamieszkania i przebywania człowieka;

- traktowanie zabytków jako zasobów prorozwojowych, wymagających optymalizacji bieżących kosztów z myślą o przyszłym utrzymaniu i dalszych remontach obiektów.

Spółeczny Komitet z naciskiem podkreśla, że konserwacja zabytków architektonicznych winna być powiązana z konserwacją wystroju, zarówno w budowlach sakralnych (ołtarze i inne sprzęty kościelne, obrazy, rzeźby, malowidła, witraże), jak świeckich. Spółeczny Komitet dopuszcza finansowanie z Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa także prac związanych z infrastrukturą techniczną obiektu zabytkowego oraz dostrzega potrzebę wspierania działań obniżających zużycie energii w obiektach zabytkowych, o ile działania te nie szkodzą autentyczności zabytku i jego wartościom niematerialnym.

3. Hierarchia zadań i kryteria ich wyboru

Rozstrzygając o przeznaczeniu środków Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa Spółeczny Komitet stosuje trzy systemy kryteriów decydujących o podejmowanych zadaniach i ich harmonogramach.

W systemie kryteriów odwołującym się do wartości poszczególnych zespołów i obiektów na hierarchię zadań wpływ mają:

- zabytkowa (historyczna, artystyczna lub naukowa) wartość obiektu i jego wyposażenia związana między innymi z autentyzmem zabytkowej substancji i konstrukcji,
- konieczność prowadzenia prac wynikająca ze stanu substancji zabytkowej: przy zachowaniu priorytetu dla zabytków szczególnie zagrożonych podkreślenia wymaga waga i znaczenie podejmowania konserwacji zachowawczej i zapobiegawczej w stosunku do zabytków o najwyższej wartości;
- stopień zaawansowania prac: preferencje dla kontynuowania podjętych zadań;
- preferowanie działań chroniących *genius loci* poszczególnych zabytków i całych zespołów urbanistycznych, rozumianego jako zespół materialnych i niematerialnych właściwości danych miejsc wpływających na ich społecznie utrwalaony odbiór emocjonalny i intelektualny.

W systemie kryteriów odwołujących się do wartości wynikających z rangi kompozycji urbanistycznej Spółeczny Komitet widzi konieczność dążenia do koncentracji finansowego zaangażowania Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa na zadaniach realizowanych w zabytkach objętych wpisem na listę pomników historii jako najwyższą w polskim porządku prawnym formą ochrony zabytków. Za działanie pożądane uznaje się skoncentrowanie w każdym roku przynajmniej 80% wydatków Funduszu na zadaniach realizowanych w obrębie pomników historii jako obszarze rdzeniowym z punktu widzenia zadań Społecznego Komitetu.

Za istotne uznaje się podkreślenie, że najstarszy zlokalizowany w Krakowie, ustanowiony zarządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 września 1994 roku, Pomnik Historii „Kraków – historyczny zespół miasta” (Monitor Polski z 1994 r., Nr 50 poz. 814), zawiera w swej centralnej części obszar wpisany w 1978 roku na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO i obejmuje m.in.:

- Wzgórze Wawelskie z Zamkiem Królewskim, Katedrą oraz całokształtem znajdującej się tu zabudowy i fortyfikacjami;
- historyczne centrum Krakowa w obrębie średniowiecznych fortyfikacji miejskich i dziewiętnastowiecznych Plant (za szczególnie ważne zadania uznaje się tu kompleksowe prace w zespołach zabudowy uniwersyteckiej, w monumentalnych budowlach kościelnych wraz z ich bogatym wystrojem, przy dawnym systemie obronnym i w dawnych kamienicach mieszczańskich);
- Kazimierz z jego bogatą tradycją dwóch kultur – chrześcijańskiej i żydowskiej, obejmujący monumentalne zespoły kościelne i klasztorne, synagogi i cmentarze żydowskie oraz dzieła architektury świeckiej.

Pozostała część obszaru uznanego za Pomnik Historii zarządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 września 1994 roku w dużej mierze odpowiada strefie ochronnej wokół Pomnika Światowego Dziedzictwa UNESCO, obejmując: średniowieczny Kleparz, osiemnastowieczne Podgórze, dawne przedmieścia z Wesołą i Garbarami, a także tereny zurbanizowane w dobie autonomii galicyjskiej (1866–1918), w obrębie których znajdują się zespoły zabudowy sakralnej z różnych epok i monumentalne zespoły budowli użyteczności publicznej z XIX i XX wieku. Na dzień sporządzenia niniejszego dokumentu wpisami na listę pomników historii w sposób szczególny chronione są także obszary położone poza centrum miasta, uwzględnione w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 15 marca 2017 roku w sprawie uznania za pomnik historii »Tyniec – zespół opactwa benedyktynów« (Dz. U. z 2017 r., Poz. 667), w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 listopada 2017 roku w sprawie uznania za pomnik historii »Kraków – Kopiec Kościuszki z otoczeniem« (Dz. U. z 2017 r., Poz. 2267), w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 stycznia 2023 roku w sprawie uznania za pomnik historii »Kraków – zespół architektoniczny i urbanistyczny dzielnicy Nowa Huta« (Dz. U. z 2023 r., Poz. 222) oraz w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 września 2023 roku w sprawie uznania za pomnik historii »Kraków – opactwo Cystersów w Mogile« (Dz. U. z 2023 r., Poz. 1867).

Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa dopuszcza możliwość wspierania prac w obiektach ujętych wyłącznie w gminnej ewidencji zabytków – w zakresie, w jakim wartości zabytkowe tych obiektów objęte są ochroną prawną poprzez wpis na listę pomników historii i wpis danego układu urbanistycznego do rejestru zabytków nieruchomych.

W systemie kryteriów finansowych pierwszeństwo przyznaje się współpracy z właścicielami lub użytkownikami zabytku zapewniającymi znaczący własny wkład finansowy w rewaloryzację obiektu.

4. Rodzaje prac tworzących cykl konserwatorski

Spółeczny Komitet uzależnia decyzję o finansowaniu lub współfinansowaniu prac od zagwarantowania przez właścicieli, wykonawców i władze konserwatorskie prawidłowego przebiegu procesu konserwacji, gwarantującego nadanie rewaloryzacji charakteru zadania interdyscyplinarnego i opartego na naukowych podstawach. W ocenie Komitetu tylko tak przygotowane i prowadzone prace przy zabytku pozwalają prawidłowo wskazać te jego elementy, które w toku prac winny być bezwzględnie chronione. W związku z powyższym Komitet uznaje za niezbędne przypomnienie zasadniczych etapów i chronologii procesu konserwatorskiego:

- etap I: niezbędne i pozostające w bezpośrednim związku z rewaloryzacją zabytku prace badawcze (badania historyczne, archeologiczne, architektoniczne, badania konserwatorskie, ekspertyzy techniczne) służące prawidłowemu opracowaniu programu postępowania konserwatorskiego lub dokumentacji projektowej;
- etap II: dokumentacje projektowe i programy postępowania konserwatorskiego;
- etap III: realizacja prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych;
- etap IV: sporządzenie i przekazanie do właściwych archiwów dokumentacji powykonawczej.

Spółeczny Komitet zastrzega sobie prawo wglądu do dokumentacji prac badawczych i dokumentacji projektowej, dokonywania jej oceny oraz uzależnienia przyznania środków finansowych od własnej oceny stanu i poziomu opracowania tej dokumentacji. W przypadku zabytków zdewastowanych lub opuszczonych Komitet uznaje za kluczowy warunek udzielenia dofinansowania z Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa wskazanie przez użytkownika funkcji obiektu gwarantującej jego zagospodarowanie i właściwe utrzymanie w długim horyzoncie czasowym.

Spółeczny Komitet podejmuje decyzje o finansowaniu lub współfinansowaniu całości lub wybranego przez siebie fragmentu cyklu konserwatorskiego. W pierwszym rzędzie finansowane są prace związane z realizacjami konserwatorskimi (etap III łącznie z etapem IV). Dla zapewnienia prawidłowości cyklu konserwatorskiego Spółeczny Komitet może też podjąć decyzję o finansowaniu prac badawczych i projektowych (to jest etapów I i II).

IV. POLITYKA FINANSOWA

Spółeczny Komitet przez znaczną część swojej historii działał w warunkach niedoboru środków publicznych przeznaczanych na sferę ochrony i odnowy zabytków. Obecnie ofercie

finansowej Komitetu towarzyszy w ramach publicznego mecenatu wiele innych wzajemnie uzupełniających się źródeł finansowania: lokalnych, krajowych i europejskich. Komitet uznaje, że rozległość potrzeb związanych z odnową zabytkowego zespołu architektonicznego o skali tak wielkiej jak Kraków wymaga uruchomienia i łączenia zasobów finansowych pochodzących ze wszystkich tych źródeł. Rodzi to konieczność odejścia przez Komitet od statycznych form działania i przyjęcie modelu dynamicznego, opartego o inicjowanie działań rewaloryzacyjnych i przyjęcie postawy służebnej wobec inwestorów jako strony w pierwszej kolejności odpowiedzialnej za pozyskanie i wykorzystanie funduszy przeznaczanych na działania rewaloryzacyjne.

W związku z powyższym:

- Komitet będzie wskazywał i komunikował dysponentom zabytków własne diagnozy i oczekiwania dotyczące rewaloryzacji
- Komitet będzie dążył do dalszego zróżnicowania oferowanych form wsparcia finansowego w celu dostosowania ich do funkcji zabytku oraz potrzeb i profilu społeczno-gospodarczego inwestorów,
- Komitet będzie podejmował działania na rzecz zsynchronizowania działań z innymi elementami systemu mecenatu publicznego w zakresie ochrony dziedzictwa i odnowy zabytków,
- Komitet uznaje, że przedsięwzięcia, które mogą być finansowane z wykorzystaniem produktów oferowanych na rynku finansowym, powinny być w pierwszym rzędzie finansowane przy wykorzystaniu takich produktów, a środki pozostające w dyspozycji Komitetu powinny stanowić w tym zakresie czynnik wspomagający w granicach dopuszczalnej pomocy publicznej,
- Komitet będzie rozwijać współpracę z sektorem bankowym w zakresie współfinansowania działań rewaloryzacyjnych przez banki (z kapitałów własnych, funduszy krajowych i europejskich).

V. ORGANIZACJA PRAC SPOŁECZNEGO KOMITETU

Członkowie Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa działają w jego strukturach na zasadzie społecznej, to jest bez wynagrodzenia, oraz zgodnie z zasadą bezstronności. W przypadku wystąpienia konfliktu interesów lub w sytuacjach mogących rodzić podejrzenie braku bezstronności członkowie wyłączają się w odpowiednim zakresie z prac Komitetu.

Społeczny Komitet decyduje o przyznaniu dofinansowań z Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa w trzech trybach dostosowanych do charakteru zamierzonych przedsięwzięć rewaloryzacyjnych.

Podstawowym trybem, służącym wspieraniu prac we wszystkich kategoriach zabytków nieruchomych, jest tryb konkursowy, w ramach którego udziela się dofinansowań

przeznaczonych do wykorzystania w okresie od jednego do trzech lat budżetowych, przy czym udzielenie dofinansowania do prac przewidzianych do realizacji w drugim i trzecim roku następuje początkowo w formie przyrzeczenia warunkowego.

Tryb projektów kluczowych przewidziany jest dla zadań w obiektach zabytkowych o strategicznym znaczeniu z punktu widzenia ochrony i promocji polskiego dziedzictwa narodowego, w tym w szczególności dla zadań przewidujących znaczące poszerzenie lub usprawnienie publicznego dostępu do zabytku.

W sytuacjach nadzwyczajnych, związanych z koniecznością natychmiastowego usunięcia stanu awaryjnego zabytku lub koniecznością realizacji pilnych zaleceń władz konserwatorskich, Społeczny Komitet dopuszcza także możliwość udzielania dofinansowań w trybie pozakonkursowym, to jest z pominięciem wyznaczonych terminów naborów wniosków o dofinansowanie.

Oceny wniosków w oparciu o zobiektywizowane systemy oceny punktowej dokonują w ramach konkursów zespoły sterujące, w skład których wchodzi powołani przez Prezydium Społecznego Komitetu członkowie Komitetu oraz eksperci zewnętrzni.

Rozstrzygnięcia konkursów o dofinansowania oraz kwalifikacja do objęcia finansowaniem projektów kluczowych dokonywane są w ramach ustalonych przez Społeczny Komitet priorytetów operacyjnych obejmujących zadania proponowane do realizacji w grupach zabytków o podobnym charakterze. Społeczny Komitet może ponadto przewidzieć wydzielenie w obrębie priorytetów operacyjnych dodatkowych programów szczegółowych. Społeczny Komitet określa w wieloletniej prognozie finansowej Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa limity środków przeznaczone na realizację w kolejnych latach poszczególnych priorytetów i działań, a także limity środków przeznaczonych na dofinansowanie w kolejnych latach wskazanych projektów kluczowych.

W opinii Społecznego Komitetu transparentność działania jest podstawowym warunkiem skutecznego zarządzania dziedzictwem wielkiego miasta historycznego. Decyzje Społecznego Komitetu oraz tryb ich podejmowania mają charakter jawny.

VI. OTOCZENIE SPOŁECZNE I INSTYTUCJONALNE

Ochrona dziedzictwa miejskiego Krakowa wymaga współdziałania dysponentów obiektów zabytkowych, mieszkańców, instytucji publicznych, w tym lokalnego samorządu, organów nadzoru konserwatorskiego, instytucji zarządzających pomocą publiczną, organizacji społecznych, podmiotów sektora finansowego, środowisk naukowych i twórczych. Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa, jako dysponent środków Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa, a zarazem organizacja społeczna, zmierza do

budowania opartej o zasadę sieciowości płaszczyzny współpracy wszystkich uczestników działań na rzecz ochrony dziedzictwa.

Komitet deklaruje zatem postawę otwartości i wychodzenia naprzeciw prawom i słusznym interesom dysponentów zabytków – przy zachowaniu zasady ochrony interesu społecznego i zasady nadrzędności dobra zabytku, a także zasady transparentności i bezstronności działania. W związku z tym za celowe uznaje się stworzenie punktu zintegrowanej informacji o dostępnych programach wsparcia odnowy zabytków ze środków publicznych oraz zsynchronizowanie działań Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa z innymi podmiotami mecenatu publicznego w zakresie ochrony dziedzictwa. Równocześnie Społeczny Komitet dostrzega konieczność prowadzenia we własnym zakresie polityki pobudzania mecenatu prywatnego, także poprzez nowoczesne narzędzia pozyskiwania darczyńców oraz honorowania mecenasów.

Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa docenia znaczenie kapitału społecznego i konsensusu opinii publicznej dla ochrony miejskiego dziedzictwa Krakowa.

Społeczny Komitet dąży do osiągnięcia efektu synergii instytucji publicznych, organizacji społecznych i obywateli we współdziałaniu na rzecz utrzymania dziedzictwa materialnego i niematerialnego Krakowa. Społeczny Komitet współpracuje z władzami państwowymi i samorządowymi, w tym w szczególności ze służbami konserwatorskimi oraz z Małopolskim Urzędem Wojewódzkim, zastrzegając sobie pełną autonomię w zakresie wyboru finansowanych zadań, zakresu ich finansowania oraz kontroli realizacji pod względem merytorycznym i finansowym. W swoich decyzjach Komitet uwzględnia wymagane prawem zezwolenia władz konserwatorskich i budowlanych.

Społeczny Komitet współpracuje z wyższymi uczelniami oraz organizacjami naukowymi i twórczymi. Udział przedstawicieli nauki w pracach Społecznego Komitetu zapewnia wysoki poziom merytoryczny realizacji konserwatorskich oraz pozwala na wykorzystanie odkryć związanych z pracami konserwatorskimi w badaniach nad sztuką i kulturą Krakowa. Specyfika Krakowa jako wybitnego ośrodka kultury duchowej wymaga od Komitetu trwałej współpracy z przedstawicielami Kościoła Rzymskokatolickiego, Gminy Wyznaniowej Żydowskiej oraz przedstawicielami innych kościołów i związków wyznaniowych

VII. POLITYKA INFORMACYJNA

Warunkiem utrzymania społecznego konsensusu wokół narodowego wymiaru odnowy zabytków Krakowa jest prowadzenie skutecznej polityki informacyjnej. Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa rozumie konieczność udoskonalania służących temu narzędzi oraz wykorzystania nowych kanałów przekazywania informacji.

Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa podtrzymuje gotowość współpracy ze środowiskiem dziennikarskim i wszystkimi redakcjami zainteresowanymi tworzeniem treści związanych z ochroną dziedzictwa.

Za efektywną formę prowadzenia komunikacji Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa uznaje sieciową współpracę instytucjonalną, zakładającą m.in.:

- włączanie tematyki odnowy zabytków do polityk informacyjnych jednostek samorządu terytorialnego i innych instytucji publicznych będących bezpośrednimi i pośrednimi beneficjentami procesu odnowy zabytków Krakowa;
- współdziałanie z organizacjami non-profit mogącymi realizować na rzecz SKOZK działania w zakresie polityki informacyjnej i edukacyjnej;
- politykę nagradzania wzorowych realizacji.

W tworzeniu i przekazywaniu treści związanych z ochroną dziedzictwa Społeczny Komitet za istotne uznaje:

- akcentowanie konieczności ochrony i odnowy krakowskich zabytków jako odnoszącej się wprost do misji Społecznego Komitetu;
- promowanie oferty Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa kierowanej do dysponentów zabytków;
- promowanie ochrony dziedzictwa nie tylko przez prezentowanie efektów rewaloryzacji, lecz także przez przybliżanie jej założeń, celów oraz granic dopuszczalnych ingerencji w zabytek, wymagających uwzględnienia przez interesariuszy Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa już na etapie przedprojektowym;
- propagowanie w skali ogólnopolskiej Społecznego Komitetu jako rozwiązania modelowego i zbioru doświadczeń możliwego do wykorzystania w innych miastach historycznych;
- podkreślanie miastotwórczego charakteru działań na rzecz ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa miejskiego oraz jego wpływ na jakość życia mieszkańców;
- popularyzację osiągnięć badawczych i konserwatorskich związanych z odnową zabytków Krakowa.

Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa, pragnąc być ciałem doradczym dla władz państwowych i samorządowych w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego Krakowa, a także głosem opinii środowisk nauki i kultury w tych sprawach, nie uchyla się od formułowania swego stanowiska w sprawach bezpośrednio i pośrednio dotyczących dziedzictwa miejskiego Krakowa oraz prezentowania go na forum publicznym.